

Ohjauksen koulutus-
ja tutkimusyksikkö

Ohjauksen kehittämishankkeita ja käytänteitä

ISSN 1796-4717

Jyväskylän yliopisto
Kasvatustieteiden tiedekunta
Opettajankoulutuslaitos

TIIVISTELMÄ

Uusitalo, Tanja

Maahanmuuttajien ohjaus: venäjänkieliset ohjattavat Suomen muuttuvassa yhteiskunnassa. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Opettajankoulutuslaitos. Ohjausalan koulutus- ja tutkimusyksikkö. 2007, 21 s.

Ohjauksen kehittämishankkeita ja käytänteitä.

ISSN 1796-4717

Monikulttuurisuus ja maahanmuuttajien ohjaus on suomen koulutuksen arkea nykyään. Itse maahanmuuttajana olen kiinnostunut miten maahanmuuttajia ja mm. venäjänkielisiä ohjattavia voidaan ohjata tehokkaasti ottaen huomioon heidän lähtökohdat, taustat ja uskomukset. Joka yhteiskunta reagoi maailmalla tapahtuviin muutoksiin, globalisaatio ja maahanmuutto aiheuttavat suuria muutoksia nyky Suomessa. Tarkastelen niiden vaikutusta ohjauksen ja koulutuksen näkökulmasta yleisesti, millaisissa muodoissa niitä toteutetaan. Luvussa 3 kuvailen venäjänkielisten oppilaiden koulumenestystä ja heidän vanhempiansa odotuksia. Luvussa 4 vertailen suomalaisten ja venäläisten nuorten tulevaisuusorientaatiota. Viimeisestä 5 luvusta löytyy muutama vinkki, jotka mahdollisesti hyödyttäisivät venäjänkielisiä ohjattavia.

Asiasanat: monikulttuurisuus, maahanmuuttajien ohjaus, venäjänkieleiset ohjattavat.

ABSTRACT

Uusitalo, Tanja

Immigrants' counselling: Russian speaking individuals in changing Finnish society. Jyväskylä. University on Jyväskylä. Department of Teacher Education. Guidance & Counselling Education and Research Unit. 2007. 21 p.

Guidance & Counselling Development Projects and Practices.

ISSN 1796-4717

Multicultural counselling is a part of Finnish school system nowadays. Being an immigrant myself I am interested in the more efficient ways of, for example, Russian – speaking individuals' counselling taking into account their background and values. Every society is to react to the changes which are happening in the world, globalisation and immigration are the ones which affect Finnish society the most. I analyze the effects of these both processes from the schooling and counselling points of view in general as well as the methods and the forms of their implementation. Chapter 3 describes Russian speaking pupils' academic success in Finnish comprehensive school as well as their parents' expectations about it. In Chapter 4 the plans for the future both of Russian and Finnish pupils are compared. Chapter 5 includes some practical advice on Russian-speaking individuals' counselling.

Keywords: multicultural counseling, immigrants' counselling, Russian speaking individuals.

SISÄLLYS

1. Johdanto	4
2. Yhteiskunnan muutos Suomessa	5
2.1 Erityisoppilaat	6
2.2 Syrjäytyminen	7
2.3 Koulujärjestelmän muutos	8
2.3.1 Lisäluokka	8
2.3.2 Valmentava ja kuntouttava koulutus	8
2.3.3 Ammatilliseen peruskoulutukseen valmistava koulutus	9
3. Maahanmuuttajat Suomessa	10
3.1 Venäjänkieliset oppilaat suomalaisissa kouluissa	11
3.1.1 Venäjänkielisten maahanmuuttajaoppilaiden koulumenestys suomalaisessa perusopetuksessa	11
3.1.2 Venäjänkielisten maahanmuuttajavanhempien suomalaiseen kouluun kohdistamat odotukset	13
4. Nuorten tulevaisuusorientaatio Venäjällä ja Suomessa	15
5. Vihjeitä venäjänkielisten ohjattavien kanssa työskentelemiseen	16
6. Pohdinta	17
Lähteet	18

1. Johdanto

Kaikki muuttuu ajan myötä. Toiset muutokset tapahtuvat huomaamattomasti, toiset taas aiheuttavat suuria muutoksia elämän kulkuun. Maahanmuutto on yksi sellaisista muutoksista joka näkyy kaikissa näkökohdissa: silloin kaikki muuttuu. Kieli, yhteiskunta ja sen järjestelmät, sosiaalinen asema... Tutut tavat ja perinteet eivät enää toimi ja elämän arvot ja normit kyseenalaistetaan...

Tällaisissa tilanteissa ohjauksen rooli nousee erittäin tärkeäksi. Erityisesti silloin kun kyseessä on nuoret, joilla on koko elämä edessä ja joista tulee olennainen osa uutta yhteiskuntaa, joka vain voittaa ja hyötyy jos maahanmuuttajanuorista tulee kunnollisia kansalaisia. Se voidaan saavuttaa mm. hyvän ohjauksen kautta.

Mutta onko ohjauksen käsite tuttu esim. venäjänkielisille nuorille? Ja heidän vanhemmilleen, jotka pitää aina ottaa huomioon, koska nimenomaan heidän käsityksiensä ja odotuksiensa kautta he arvioivat lastensa koulumenestystä? Minun ollessani itse maahanmuuttaja on vaikea vastata tähän kysymykseen, koska esim. minun koulunaikanani tai siinä koulujärjestelmässä, jossa opiskelin ei sellaista ammattia kuin opo edes ollut ja tuskin tulee olemaankaan. Entisessä kotimaassani kansalaiset huolehtivat itse itsestään.

Toki aikanani olen saanut jonkinäköistä ohjausta, mutta se tuli pääasiassa perheeltä, ehkä jonkin verran luokanvalvojalta, mutta kuitenkin vanhemmat ja omat kiinnostukset olivat se ohjaava voima.

Miten suomalainen yhteiskunta tulisi muuttua, jotta kaikkien nuorten tarpeet ja intressit otettaisiin huomioon? Ja miten voidaan auttaa venäjänkielisiä nuoria? Yritän vastata näihin kysymyksiin kehittämishankkeessani, joka on teoreettinen pohdinta eri tutkimusten tuloksista. Kehittämishankkeeni lopussa ehdottamani vinkit on luotu venäjänkielisten nuorten ohjaukseen teoreettisten tutkimustulosten, opinto-ohjaajan koulutuksen ja mm. omani työkokemuksen opettajana ja kasvattajana avulla.

2. Yhteiskunnan muutos Suomessa

Maailma muuttuu jatkuvasti. Kylmän sodan päätyttyä Suomi kuuluu entistä selvemmin länteen ja myös Euroopan unionin jäsenmaana Suomi on uudessa tilanteessa: joissakin asioissa päätäväältä on siirtynyt yhteiseurooppalaisille instituutioille (Alasuutari & Ruuska 1998).

Suuria muutoksia, jotka tapahtuvat hallinnossa, markkinoissa, koulutuksessa ja ylipäättänsä geopolitiittisesti voidaan luonnehtia termillä globalisaatio. Globalisaatio vaikuttaa monilla eri tavoilla kansallisvaltioiden asemaan. Integraatiopolitiikkaa näkyy monissa suhteissa ja koskee tietenkin kouluakin: opetusta ja ohjausta.

Nykykoululaisilla on useita oppilaitosvalintoja, itsensä etsimistä, omaan minäänsä keskittymistä ja lukuisia vapaa-ajan harrastuksia (Jokinen & Saaristo 2002). Nykyään edes korkein koulutus ei takaa työpaikkaa eikä koulutukseen panostaminen lupaa edellisten sukupolvien tavoin parempaa tulevaisuutta. Koulutusta ja tutkintoja arvostetaan tietenkin edelleen, mutta ne eivät enää automaattisesti tarjoaa parempaa turvaa työttömyyttä vastaan.

Nuorten ja koulun suhteeseen liittyy tänään paljon paradokseja ja ambivalensseja. Laine toteaa lisensiaattityössään (Laine 1997), että koulu perinteisin arvoin, oppilaisiin kohdistuva kontrollin ja valvonta muuttuu nuorten tuoman epävirallisen kulttuurin myötä. Yhteiskunnallinen muutos koulussa näkyy myös opettajan ja oppilaan välisen auktoriteettisuhteen purkautumisena. Ei opettajan asema aikuisena enää takaa oppilaiden tottelemista.

Yhteiskunnan muutos tuottaa uusia haasteita ohjaajan työkuvaan: mm. elinikäisen oppimisen tukeminen, lahjakkuuden huomioon ottaminen koulutuksessa, koulupudokkaiden syrjäytymisen ongelmat, yrittäjyyden edistäminen, työttömien koulutustarve sekä maahanmuuttajien kotoutumisen tukeminen. Ohjauksessa käytössä oleva ajantasainen tieto on siirtymässä sähköiseen muotoon.

Ohjaajan on myös otettava huomioon viimeaikoina voimistunut elämäntapojen yksilöityminen, mikä lisääntyneiden valintamahdollisuuksien rinnalla on korostanut identiteettityön tukemisen merkitystä. Yksilöitymiskehitys on toisaalta reaktio yhteiskunnassa vallitsevien arvojen muutokseen, toisaalta työelämä ja koulutuspolitiikka ohjaavat kehitystä tähän suuntaan (Lairio & Puukari 2001). Yhteiskunnan muutos tuottaa kilpailua, paineita, jotka ovat usein aika negatiivisia tekijöitä, mikä näkyy mm. erityisoppilaiden ja syrjäytymisvaarassa olevien lisääntymisessä.

2.1 Erityisoppilaat

Kaikkein tärkein asia, mitä pitää muistaa erityisoppilaasta on se, että hän on erilainen oppija ja ensisijaisesti nuori ihminen, yksilö. M.Virtalan ja H.Rissasen (Internet-lähde 1) esityksestä käy ilmi millainen erilaisen oppijan ohjaaminen on. Ensinnäkin oppijan polut koulutusjärjestelmässä ovat vähän erilaisia. Oppivelvollisuus suoritetaan yleisperuskoulussa, erityiskoulussa, sairaalakoulussa ja tarvittaessa lisäluokalla. Tutkintotavoitteinen toisen asteen koulutus (lukioissa, ammatillisissa oppilaitoksissa, ammatillisissa erityisoppilaitoksissa) antaa mahdollisuuden jatko-opintoihin ja työelämään. Sen sijaan opintoihin tai työhön tai itsenäiseen elämään valmentavan koulutuksen lopputuloksena on rajatut työt, tuettu työ, päivätoiminta, työttömyys, eläke.

Virtalan ja Rissasen esityksestä löytyy myös vastaus kysymykseen Mitä on erilaisten oppijoiden opinto-ohjaus? Esittäjien mielestä se on mm.:

- koko henkilökunnan osaamista ja kiinnostusta
- yhteisöllistä sitoutumista opetus- ja kasvatustuuseen
- opiskelijan taustojen selvittämistä
- välittämistä ja ymmärtämistä
- tukemista ja rehellistä kannustamista
- päivittäisten tilanteiden hyödyntämistä
- yksilöllisyyttä ja vuorovaikutusta
- verkottumista ja ratkaisukeskeisyyttä
- selkeitä tavoitteita ja opetuksen strukturointia
- oikeaa vaatimustasoa

- oppimistyylien tuntemista
- opiskelumateriaalin selkeyttä
- monimuotoisuutta menetelmissä ja suoritustavoissa
- erilaisia oppimisympäristöjä
- nopeaa puuttumista
- realistista palautetta ja jatkuvaa arviointia
- itsearviointia
- ryhmän yhteisöllisyyden tukemista
- aikaa ja pitkäjänteisyyttä

2.2 Syrjäytyminen

Syrjäytymisvaarassa olevat nuoret myös tuottavat haasteita nykypäivän ohjaukseen. Syitä minkä takia nuoret esim. eivät hae opiskelupaikkaa kevään toisen asteen yhteishaussa vuodelta 2005 on pohdittu OPH:n selvityksessä (Niittymäki 2005). Vuonna 2005 yhteishaussa jätti hakematta 2,6 prosenttia päättöluokkien oppilaista. Suurin osa heistä ei kuitenkaan jää täysin koulutuksen ulkopuolelle syksyllä, koska he aikoivat hakea opiskelupaikkaa suorahaussa oppilaitoksista tai –linjoilta, jotka eivät kuulu yhteishaun piiriin. Muista hakemattomuuden syistä keskeisimpiä olivat aikomus jatkaa opintoja peruskoulun lisäopetuksessa ja se, että oppilas ei tiennyt minne hakisi tai se, että hän aikoo suorittaa yhdeksännen luokan uudestaan.

Selvityksessä teetetyin kyselyn mukaan oppilaat olivat keskimäärin varsin tyytyväisiä saamaansa oppilaanohjauksen määrään, vaikka he kaipaisivat enemmän yrityksiä herättää kiinnostusta ammatteihin ja opiskelutavoitteiden yhteisessä asettamisessa. Tukiopetus ei ollut kovin toivottu. Lähes kaikki vastaajat arvioivat kouluttautumisen elämän myöhemmässä vaiheessa tarpeelliseksi, mikä näkyy myös heidän kirjoittamistaan tulevaisuutta kuvailevista tarinoista. 81 % tarinoissa kerrottiin työhön tai ammattiin liittyvistä asioista.

Tässä tapauksessa oppilaanohjaukselta edellytetään sitä, että oppilasta autetaan yksilöllisesti löytämään sellaiset realistiset jatkokoulutusväylät, joissa oppilaan motivaatio on riittävä koulutuksen aloittamiselle ja myös tutkinnon suorittamiselle.

2.3 Koulujärjestelmän muutos

Niin kuin mainitsin jo kerran yhteiskunnalliset muutokset aiheuttavat muutosta koulutusjärjestelmään, mikä näkyy mm. lisäluokkien perustamisessa, valmentavien ja kuntouttavien koulutuksien järjestämisessä.

2.3.1 Lisäluokka

Peruskoulun jälkeen ilman opiskelupaikkaa jääneille on mahdollista opiskella kymppiluokalla, jotka voivat olla kahdenlaisia: teoriapainotteisia tai käytäntöpainotteisia ns. ”ammatti kymppi”. Kymppiluokalla on tilaisuus parantaa mahdollisuuksia päästä jatkokoulutukseen. Kymppiluokalla voidaan myös lisätä tietoja työelämästä ja koulutusvaihtoehdoista eli numeroiden korottamisen ohella voidaan myös vähän kypsyttellä valintoja.

Lähin kymppiluokka Lahden seudulla sijaitsee Kärpäsen koulussa Lahdessa ja sinne ilmoittaudutaan kesäkuussa. Lisäksi Lahden kansanopiston peruskoululinjalla voi suorittaa peruskoulun oppiaineita tai korottaa niiden arvosanoja.(Internet-lähde 2)

2.3.2 Valmentava ja kuntouttava koulutus

Yksi uusimmista vaihtoehdoista tukea tarvitseville oppilaille on valmentava ja kuntouttava koulutus, jota järjestetään esimerkiksi Turun Aura Instituutissa (Internet-lähde 3). Koulutuksen tavoitteena on, että opiskelija saa mahdollisimman todenmukaisen kuvan työelämästä, erilaisista ammateista ja koulutuksen vaihtoehdoista. Lisäksi tavoitteena on, että opiskelija osaa itsenäisesti ja tavoitteellisesti hankkia tietoja ja käyttää erilaisia tietolähteitä. Tavoitteena on myös vahvistaa opiskelijan realistista ja myönteistä minäkuva, niin että hän osaa arvioida voimavarojaan ja kehittämistarpeitaan suhteessa omaan uravalintaansa.

Tämä koulutusohjelma ei johda perustutkintoon, koska kyseessä ovat nuoret, joilla on kielellisiä, kommunikaatioon tai sosiaaliseen elämään liittyviä vaikeuksia. Koulutuksessa opintokokonaisuuksiin pyritään liittämään runsaasti harjoituksia, jotka

rohkaisevat nuoria sosiaaliseen kanssakäymiseen ja auttavat heitä arvostamaan itseään ja osaamistaan. Nuoren osallistumista, aloitteellisuutta ja itsenäistä toimintaa tuetaan sekä opiskelua, työelämävalmiuksia että mielekästä vapaa-ajan käyttöä ajatellen.

Opetussuunnitelman perusteet ovat seuraavat:

- Itsenäiseen elämään valmentava ohjaus
- Opintoihin valmentava koulutus ja ohjaus
- Työhön valmentava koulutus ja ohjaus

2.3.3 Ammatilliseen peruskoulutukseen valmistava koulutus

Maahanmuuttajilla on mahdollisuus käydä ammatillisessa peruskoulutukseen valmistavassa koulutuksessa, jota OPH:n selvityksen mukaan (Aunola & Korpela, 2006) järjestettiin 45 luvan omaavissa oppilaitoksissa vuonna 2005-2006. Tällaista koulutusta (20 - 40 ov) on järjestetty seitsemän vuoden ajan. Opiskelijamäärä on lisääntynyt vuosittain, esim. vuoden 2005 syyskuussa aloitti jo 966 opiskelijaa. Koulutuksessa annettavaa lähiopetusta toteutettiin 20-36 tuntia viikossa. Yleensä oppilaitoksissa ei ole suuntautumisalaa vaan koulutus on yleistä valmistavaa koulutusta. Joka tapauksessa koulutukseen kuuluu vähintään kahden alan ammatillisen opiskeluun tutustuminen.

Selvityksestä saatujen tietojen mukaan opiskelijat ovat arvioineet kaikki opintokokonaisuudet tarpeellisiksi, mutta erittäin tärkeänä pidettiin suomi toisena kielenä- kokonaisuuden sekä opiskelun ja ammatinvalinnan valmiuksia.

Yhtenä negatiivisena piirteenä voidaan kuitenkin pitää sitä, ettei oppilaitoksilla ole minkäänkään järjestelmällistä seuranta- tai sijoittumisen seuranta-ohjelmaa opiskelijoiden sijoittumisesta. Suurin osa oppilaitoksista kertoi pyrkivänsä saamaan jonkun jatkopaikan opiskelijoille, jotta nämä eivät jäisi ”tyhjän päälle”. Oppilailta on jatkumahdollisuus kielikoulutuksessa, ammatillisessa peruskoulutuksessa, ammattikorkeakoulutuksessa, tai työharjoitteluun tai työhön meneminen.

3. Maahanmuuttajat Suomessa

Maahanmuuttajien lukumäärä Suomessa on noussut nopeasti 1990-luvulla ja maahanmuuttajien määrä ja kulttuurien kirjo kasvaa jatkuvasti. Vuonna 2005 maahanmuuttajia arviottiin olevan noin 113 852 (Tilastokeskus 2006). Vuonna 1997 opinto-ohjaajille tehdyn kyselyn mukaan eniten maahanmuuttajaopiskelijoita oli ammatillisten oppilaitosten puolella kun taas vähiten lukioissa. Peruskoulun maahanmuuttajien luvut olivat niiden keskellä. Alueellisesti huomattavasti eniten maahanmuuttajia opinto-ohjaajaa kohti oli Uudenmaan läänissä (Lairio & Puukari 2001).

Yleensä suomalaisten kielteiset asenteet maahanmuuttajiin lisääntyivät laman aikana. Kielteisimmän suhtauduttiin kurdeihin, arabeihin ja venäläisiin, kun taas myönteisemmin länsieurooppalaisiin ja kaakkoisaasialaisiin, joita työnantajat ilmoittavat palkkaavansa myös johtotehtäviin. Talib (1999) toteaa myös, että valtaväestön suhtautuminen uusiin tulokkaisiin hallitsee ja ohjaa heidän sopeutumistaan. Hänen mukaan vaikeimmat ongelmat maahanmuuton yhteydessä johtuvat yleensä siitä asiasta, että muuttaja ei ymmärrä kumpaakaan kulttuuriympäristöään: ei vanhaa eikä uutta riittävästi.

Maahanmuuttajien ja monikulttuurisuuden kasvu lisäävät ongelmia ja asettavat uusia ja vaativia haasteita ohjaustyölle. Ohjaushenkilöstö voi omalta osaltaan edistää maahanmuuttajien paikkansa löytämisessä suomalaisessa yhteiskunnassa sekä myös tietyissä rajoissa oman kielensä ja kulttuurinsa arvojen säilyttämisessä (Lairio & Puukari 2001).

Maahanmuuttajien koulutuspolitiikkaan vaikuttavat lainsäädännön lisäksi valtioneuvoston periaatepäätökset ja hallitusohjelmat. Suomen ensimmäinen periaateohjelma on vuodelta 1997 (Internet-lähde 4). Tavoitteena on kaikkien maahanmuuttajien integroituminen suomalaisen yhteiskuntaan ja työelämään.

Koululaeissa maahanmuuttajille on annettu mahdollisuus valmistavaan opetukseen tai koulutukseen sekä peruskoulussa että ammatillisella tasolla (tarkemmin asiasta jo

kerrottu kappaleessa 2.3.3). He voivat myös opiskella kaikilla kouluasteilla (paitsi aikuiskoulutuksessa) äidinkielenä omaa äidinkieltään. Heillä on myös oikeus saada oman tunnustuksensa mukaista uskonnollista opetusta.

3.1 Venäjänkieliset oppilaat suomalaisissa kouluissa

3.1.1 Venäjänkielisten maahanmuuttajaoppilaiden koulumenestys suomalaisessa perusopetuksessa

Venäjänkielisten maahanmuuttajien määrä on lisääntynyt huomattavasti Neuvostoliiton hajottua. Tilastokeskuksen mukaan vuonna 2004 Suomessa asui noin 24 626 Venäjän kansalaista muodostaen Suomen kolmanneksi suurimman kieliryhmän suomenkielisten ja ruotsinkielisten jälkeen, noin 0,71% koko väestöstä (Tilastokeskus 2006).

Osa kouluikäisistä lapsista on käynyt valmistamisopetuksessa, kun taas osa, joihin kuuluu pidempään Suomessa asuneet tai Suomessa syntyneet, eivät. Heidän uskotaan osaavan suomea jo riittävästi, sillä he eivät saa tukiopetusta venäjäksi eivätkä kaikki venäjän kielen opetustakaan. Kuitenkin monelle suomi jää vieraaksi kieleksi eikä saa unohtaa, että suomen kielen opetus ja oppiminen toisena kielenä eroavat tavoitteiltaan, sisällöltään ja menetelmiltään sekä äidinkielen että vieraiden kielten opetuksesta (Talib 1999, 93).

Tämä asia aiheutti suomalaisille kouluille ja niiden opettajille uuden haasteen: luokassa on oppilaita, joiden kulttuuritausta eroaa suomalaisista ja joiden suomen kielitaito on puutteellinen. Talibin pitämistä opettajien haastatteluista (Talib 1999, 198) ilmeni, että suurimmat ongelmat maahanmuuttajaoppilaiden ja opettajan välisessä vuorovaikutuksessa johtuvat yhteisen kielen puutteesta. Usein opettajat joutuvat yksinkertaistamaan ilmaisujaan tai ”kehittelemään kiertoilmaisuja saadakseen viestin perille.” Kieltämättä kielitaito on tärkein tekijä maahanmuuttajaoppilaan koulumenestyksessä. Usein tuottamistaidot arvioidaan heikommiksi, koska oppilas on yleensä tottunut siihen, että hän voi sanoa äidinkielellään kaikkea, mitä haluaa, kun taas ymmärtämistaidot arvioidaan paremmiksi.

Myös useat opinto-ohjaajat näkevät heikon suomen kielen taidon ongelmana opinto-ohjaukselle (Lauri & Puukari 2001, 142), koska se vaikeuttaa ohjaajan ja ohjattavan välistä kommunikaatiota, koulusuoritusten arviointia ja koulumenestyksen ennakoimista. Tässä suhteessa opinto-ohjaajien on otettava huomioon, että puutteellisesti suomea osaavan ohjattavan puhe ei välttämättä kuvasta hänen ajattelukykyään.

Samassa tutkimuksessa Talib myös mainitsee ajan ja resurssien puutteen. Moni hänen haastattelemansa opettaja koki turhautuvansa tilanteessa, jossa he eivät pystyneet eriyttämään tarpeeksi, erityisesti silloin kun luokassa on myös monia suomenkielisiä oppilaita, jotka tarvitsevat oman oppi-tai opetussuunnitelmansa.

Huolimatta siitä, että suomalaisissa kouluissa järjestetään erilaisia suomen kielen oppimista edistäviä tukitoimia, entisen Neuvostoliiton alueelta tulleilla maahanmuuttajaoppilailta on vaikeuksia suomen kielessä (Yli-Renko 1997, 64). Se on ihan luonnollista ja ymmärrettävää, koska suomi poikkeaa oppilaiden äidinkielestä niin suuresti. Jos otamme huomioon vaikka fonologisen tason, joka on niin tärkeä lasten suullisessa vuorovaikutuksessa, jo siinä on isoja vaikeuksia ja virheitä, joista esim. Anneli Lieko (1992,10) mainitsee, että ulkomaalaiset ovat taipuvaisia tulkitsemaan kirjaimet äidinkielen mukaan ja käyttämään omasta äidinkielestään tuttuja äänteitä. Aika usein he jättävät *h*:n ääntämättä erityisesti sanan alussa ja tavun lopussa sekä ääntävät painottomia vokaaleja redusoituneina, kvaliteetiltaan heikentyneinä. Sanojen loppujen painottaminen on myöskin aika yleistä. Samaa voidaan sanoa äänteiden lyhyen ja pitkän kvantiteetin sekoittamisesta, mikä lasketaan vaikeaksi, kun taas seuraavat seikat päinvastoin helpoiksi: *a*-äänne, yksittäiset *s* ja *v*, paino aina ensimmäisellä tavulla. Helpoksi lasketaan myös se, että intonaatiolla ei ole suurta merkitystä (Nissilä 2003, 109).

Kuitenkin Yli-Rengon tutkimusten (vuonna 1992 ja 1994), joihin osallistui 160 peruskoulun opettajaa, mukaan venäläiset oppilaat olivat ahkeria ja edistyivät hyvin. Käyttäytymisongelmia liittyi persoonallisuuteen ja suomalaista vahvempaan tunteen ilmaisuun.

Tärkeimmät venäjänkielisten oppilaiden oppimisesteet, jotka vaikeuttavat sopeutumista suomalaiseen kouluun, ovat kielitaidon lisäksi (Yli-Renko 1997, 64) liian vaikeina koetut tehtävät (vaikka sinänsä ne eivät ole välttämättä aina vaikeita vaan erilaisia), joka johtuu siirtymisestä tiukasta koulukulttuurista vapaamuotoisempaan suomalaiseen koulukulttuuriin ja joka aiheuttaa maahanmuuttajaoppilaissa turvattomuutta.

Oppilaat kaipasivat kovaa kuria, koska ilman kovaa kuria oppilaat eivät pystyneet kunnioittamaan ja tottelemaan opettajaa. Myös opiskelumotivaation puute mainittiin, mikä saattaa johtua heidän haluttomuudesta kulttuurisesti integroitua Suomeen, mitä selitetään vapaaehtoisella maahanmuutolla, maantieteellisellä läheisyydellä ja mahdollisilla toiveilla palata kotimaahan.

Toisessa tutkimuksessa venäjänkielisten oppilaiden suomen kielen omaksumista kutsuttiin intuitiiviseksi (Suni 1996). Vaikka oppilaat eivät osanneet suomea Suomeen tullessa, suurin osa heistä on kuullut suomea lapsena. Heille lienee muodostunut intuitio suomen äännerakenteista, puherytmistä yms. Heidän passiivinen ja usein jopa tiedostamaton suomen kielen taitonsa on siis elpynyt Suomeen muuton jälkeen nopeasti.

Tutkimukseen osallistuneiden venäjänkielisten oppilaiden hyvä suomen kielen taidonhallinta selittyy mm. suomalaisen ja venäläisen koulukulttuurin yhtäläisyyksillä. Venäjältä tulevien oppilaiden koulupohjaa suomalaiset opettajat pitävät yleensä hyvin vahvana ja kielen oppimisen kannalta alleviivaavat, että venäjänkielisten oppilaiden kielenoppimistottumuksissa painottuu tavallisesti intensiivinen rakenteiden opiskelu, ja nimenomaan kieliopin hallinta kehittyikin monilla nopeammin kuin muut kielitaidon osa-alueet. Heille teoria menee helposti perille, mutta taas teorian vetäminen käytäntöön vaatii sitkeätä harjoittelua. (Suni 1996, 74-76)

3.1.2 Venäjänkielisten maahanmuuttajavanhempien suomalaiseen kouluun kohdistamat odotukset

Kahden koulun (suomalaisen ja venäläisen) kulttuurierot ovat aika suuria. Niitä sekä niiden erityispiirteitä on käsitelty hyvin Sirkka Laihiala-Kankaisen tutkimuksessa (2001). Venäläinen koulukulttuuri tulee selvästi näkyviin ristiriitana vanhempien

käsityksien ja odotuksien kautta. Kun lasten vanhemmilla ei ole mitään muuta kokemusta kuin ainoastaan venäläisestä koulukulttuurista, heidän odotuksensa, kasvatusihanteensa, arvostuksensa ovat sen mukaisia. Mutta kasvatus on sidoksissa siihen kulttuuriin ja yhteiskuntaan, jossa sitä harjoitetaan.

Suomalaista kulttuuria pidetään länsimaisena yksilökeskeisenä kulttuurina, jossa puhutaan lyhyesti ja selkeästi, kun on asiaa ja kuunnellaan mieluummin kuin otetaan puheenvuoro sekä säilytetään psyykinen ja fyysinen välimatka keskustelukumppaniin. Lapsia rohkaistaan aloitteellisuuteen ja heidän sallitaan väittää vastaan aikuisille. Venäläistä kulttuuria pidetään itäisenä yhteisöllisenä kulttuurina, jossa vallitseva hierarkia ohjaa lasten käyttäytymistä. Lasten oletetaan olevan kuuliaisia vanhemmilleen ja muille aikuisille. Vanhempien ja muiden aikuisten, ehdottomasti myös opettajien kunnioittamista pidetään perushyveenä. (Talib 1999, 26). Aikuiset suhtautuvat pienempiin lapsiin huolehtivasti ja hellästi, mikä näkyy koulun suhteessa esim. siinä, että läksyjen tekeminen tarkistetaan, ja yksityisopettaja palkataan, jos vanhempien mielestä lapsi tarvitsee lisäopetusta tai ei pysy luokan tasolla.

Sillä, millaista kasvatuskulttuuria käytetään, on suuri vaikutus, miten lapsi käyttäytyy koulussa. Siten on luonnollista ja ymmärrettävää, jos lapsi on kasvanut yhteisöllisessä kulttuurissa, jos hän asuu siinä joka päivä ja jos hän on tottunut aikuisten kunnioittamiseen ja tottelemiseen, hänellä saattaa olla vaikeuksia sopeutua koulukulttuuriin, jossa vaaditaan luovuutta, itsenäisyyttä, opettajasta riippumattomuutta. Tehtävien tyypit ja annokset voivat sisältää ratkaisemattomia vaikeuksia, joista oppilas ei selviä ilman opettajan apua. Siitä johtuu turvattomuus, keskittymisvaikeuksia, käyttäytymisongelmia, joista venäjänkieliset oppilaat ovat tunnettuja siirtyessään tiukemmasta kurinpidon kulttuurista. Monet vanhemmat pitävät ja arvostavat suomalaisen koulun kasvatusperiaatteita, mutta samalla ymmärtävät, millaisia seurauksia tulee liian aikaisin saadusta ja liian suuresta vapaudesta, jota oppilaat eivät ole vielä valmiita käyttämään.

Luonnollisesti päällimmäisenä toiveena vanhemmilla on, että lapset kasvaisivat sen yhteiskunnan jäseniksi, jossa nyt asutaan. Että lapsista kasvaa kohteliaita aikuisia, jotka pystyvät elättämään itsensä omalla työllään. Heidän mielestä suomalainen

opetusohjelma ei ole tarpeeksi vaativaa, ja sisältää enemmän käytännön taitojen oppimista kuin tietoja. Suomen kielen taito koetaan lasten tulevaisuuden kannalta ratkaisevaksi tekijäksi. Kun opitaan suomen kieli, kaikki muut ongelmat vähenevät, vaikka ala-asteikäisten lasten vanhemmat ovat huolissaan siitä, että venäjää äidinkielenä opetetaan niin vähän. Toisaalta odotetaan kasvatuksen vahvistamista koulussa, toisaalta tietojen välittämistä tiiviimmässä yhteistyössä vanhempien kanssa. Opettajalta odotetaan parempaa kuria ja tiukempaa kontrollia. (Jeskanen 2001)

4. Nuorten tulevaisuusorientaatio Venäjällä ja Suomessa

Ottaen huomioon omat kokemukset ja muistot kouluajasta voin sanoa, että tuskin ohjauksiasia sinänsä on tuttu venäjän koululaisille. Suomessa ulkopuolinen ohjausprosessi on järjestetty huomattavasti paremmin johtuen varmaan siitä, että ohjausta ja neuvoa Venäjällä saadaan enemmän perheenjäseniltä, ystäviltä jne. Kasurinen (2002) tutkimuksessaan tarkasteli ja vertaili nuorten tulevaisuusorientaatiota sekä Suomessa että Venäjällä. Ajankohtaisesti tutkimus ajoittui 1990-luvulle eli silloin kun molemmat maat kokivat yhteiskunnallisia muutoksia – lama Suomessa ja Neuvostoliiton romahdus Venäjällä.

Tutkimus osoitti, että jako tyttöjen ja poikien ryhmiin oli selvä suomalaisten nuorien keskuudessa. Pojat olivat suurelta osin (57 %) koulutusorientoituneita, optimistisia, luottivat itseensä ja heillä oli realistiset suunnitelmat koulumenestykseen. Tytöt (41 %) olivat individualistisimpia ja menestyivät hyvin koulussa uneksien elämästä ulkomailla. Nämä nuoret pitivät ovet auki kaikille mahdollisuuksille ja suunnittelivat elämänsä postmodernin yhteiskunnan mallien mukaisesti. Lisäksi suomalaisessa aineistossa noin 25 % tytöistä ja 11 % pojista oli pessimistisiä oman tulevaisuutensa suhteen.

Venäläisten nuorten kesken joka neljännes kuului perheorientoituneisiin, pessimistisiin nuoriin ja toinen neljännes uraorientoituneisiin, optimistisiin nuoriin. Tytöistä nimenomaan 33 % kuului tähän ryhmään, kun taas 32 % pojista ei uskonut siihen, että he pystyvät vaikuttamaan omaan elämään, he vain toivoivat, että kaikki jotenkin muuttuisi paremmaksi. 12 prosentilla venäläisnuorista oli ongelmia koulussa ja he eivät olleet tyytyväisiä elämäänsä. Pessimistisyyttä oli huomattavasti enemmän

venäläisnuorten keskeudessa – noin 59 % nuorista tunsi pessimistisyyttä ja huonoa elämänhallintakokemusta, johtuen varmaan siitä, että on vaikea suunnitella tulevaisuutta epävarmoissa olosuhteissa.

Yleisellä tasolla molemmissa ryhmissä hyvinvointi ja tärkeänä pidetyt asiat vaikuttivat nuorten tulevaisorientaatioon.

5. Vihjeitä venäjänkielisten ohjattavien kanssa työskentelemiseen

Yksi seikka, joka tuli selvästi ilmi Kasurisen tutkimuksessa on se, että venäläisnuoret ovat enemmän kiinni vanhempien ammateissa siinä vaiheessa, kun tehdään tärkeitä päätöksiä tulevaisuudesta. Monilla ohjattavilla eikä heidän perheelläkään ole tarpeeksi tietoa suomalaisesta koulujärjestelmästä ja siitä, kuinka vaikea Suomessa on päästä opiskelemaan tietyille aloille. Usealla maahanmuuttajalla ei ole välttämättä käsitystä siitä, millainen suomalaisen opinto-ohjaajan toimenkuva on, mikä näkyy esim. siinä kun maahanmuuttajaohjattavat kyselevät häneltä sellaisiakin asioita, jotka eivät normaalisti kuulu opinto-ohjaukseen.

Siksi toimisin seuraavasti, jos ohjaisin venäjänkielistä nuorta etenkin ensimmäistä kertaa:

- kutsuisin ohjattavan vanhemmat osallistumaan ohjauskeskusteluun. Vaikka Suomessa on enemmän mahdollisuuksia lähteä nuorena pois kotoa asumis- ja opintotuen myötä, perheen vaikutus on suurempi kuin länsikulttuureissa
- avuksi voi myös olla Opetushallituksen laatima opetussuunnitelman (vuodelta 2004) venäjänkielinen versio
- selittäisin millainen Suomen koulutusjärjestelmä on käyttäen CIMO:n julkaisemaa ”Ohjaus koulutukseen ja työelämään Suomessa”-julkaisua (Ohjaus koulutukseen ja työelämään Suomessa 2006, 5) ks. Liite 1
- ja tarvittaessa vertailen Suomen ja Venäjän koulutusjärjestelmiä (Kasurinen 2002, 22) ks. Liite 2

6. Pohdinta

Jokainen yhteiskunta reagoi maailmalla tapahtuviin muutoksiin, globalisaatio ja maahanmuutto aiheuttavat suuria muutoksia nyky-Suomessa. Maahanmuuttajien lisääntynyt määrä on asettanut suomalaiset opinto-ohjaajat uuden tilanteen eteen: ohjattavien ryhmässä voi olla oppilaita, joiden suomen kielen taito on puutteellinen ja joiden kulttuuritausta, uskonto ja tavat eroavat suomalaisista.

Integraation uuteen yhteiskuntaan edistämiseksi Suomen koulujärjestelmää muutetaan. Se näkyy mm. lisäluokkien perustamisessa, valmentavien ja kuntouttavien koulutuksien järjestämisessä. Ne antavat lisää mahdollisuuksia suorittaa esim. peruskoulun oppimäärän ja valmistautua ammatillaiseen koulutukseen. Tällaiset mahdollisuudet ovat kullan arvoisia etenkin maahanmuuttajataustaisille oppilaille kielellisten vaikeuksien vuoksi, koska useat opinto-ohjaajat näkevät heikon suomen kielen taidon ongelmana opinto-ohjaukselle. Se vaikeuttaa ohjaajan ja ohjattavan välistä kommunikaatiota, koulusuoritusten arviointia ja koulumenestyksen ennakkointia.

Usealla maahanmuuttajalla ei ole välttämättä käsitystä siitä, millainen suomalaisen opinto-ohjaajan toimenkuva on, mikä on ihan ymmärrettävää kun koulukulttuurien erot voivat olla aika suuret. Yksi tärkeä seikka, mitä pitää muistaa venäläisnuorien ohjauksessa on se, että yleensä he ovat enemmän kiinni vanhempien ammateissa ja mielipiteissä nivel-vaiheessa, mikä johtuu yhteisöllisestä kulttuurista. Tämän vuoksi suosittelisin vanhempien odotusten ja mielipiteiden ottamista huomioon venäjänkielisten ohjattavien ohjauksessa.

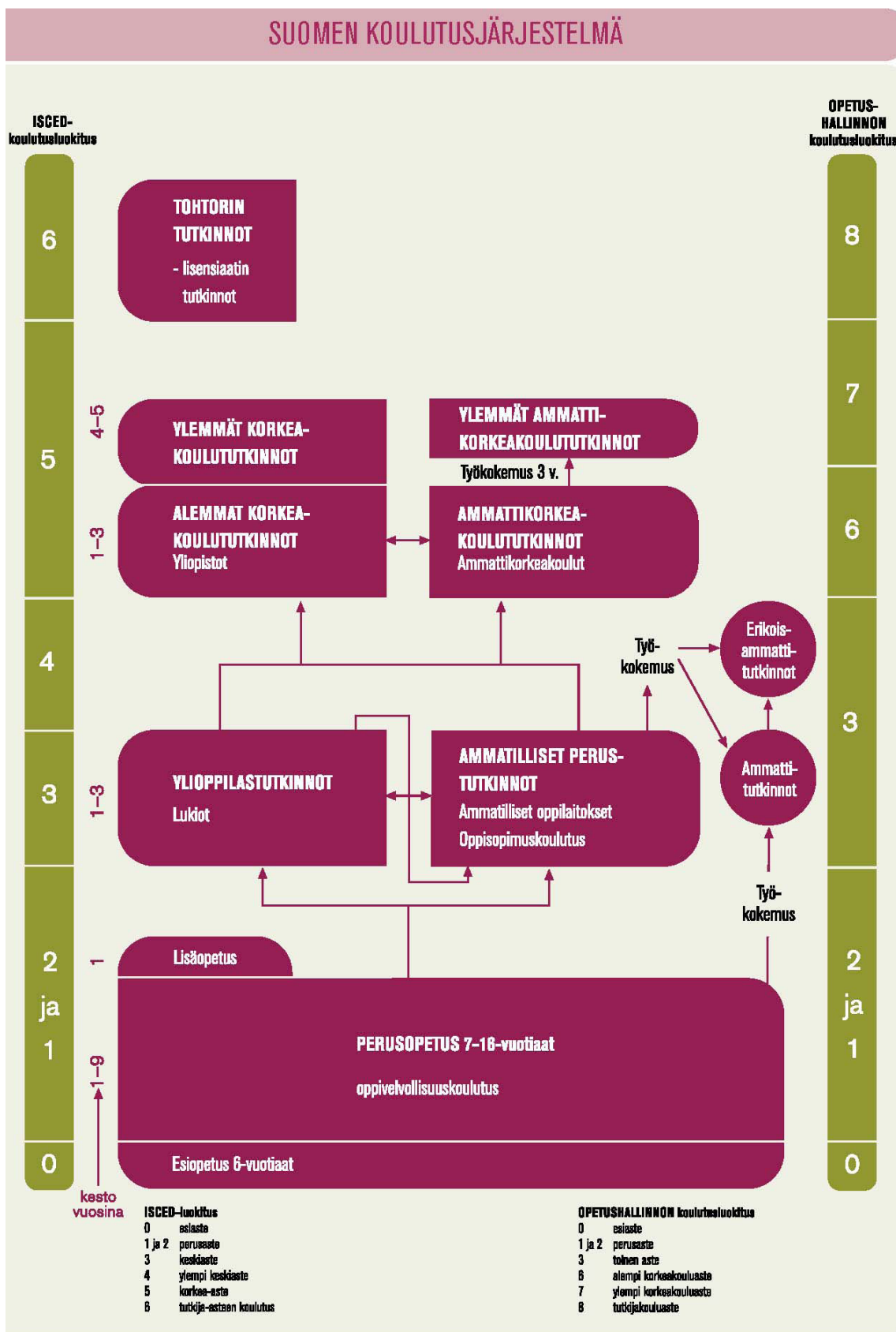
LÄHTEET

- Alasuutari, P. & Ruuska, P. (toim.) 1998. Elävänä Euroopassa. Muuttuva suomalainen identiteetti. Tampere: Vastapaino.
- Aunola, U. & Korpela, J. 2006. Maahanmuuttajien ammatilliseen peruskoulutukseen valmistava koulutus. Tilannekatsaus lukuvuodesta 2005-2006. Helsinki: Edita Prima Oy.
- Jeskanen, S. 2001. ”Piiskaa ja pipareita” – Venäjänkielisten maahanmuuttajavanhempien kasvatusnäkemykset ja suomalaiseen kouluun kohdistamat odotukset, s. 32-72 // Kahden kulttuurin väkeä: suomalaiset ja venäläiset koulussa. Joensuu: Joensuun yliopisto.
- Jokinen, K. & Saaristo, K. 2002. Suomalainen yhteiskunta. Helsinki: WSOY.
- Kasurinen, H. 1999. Personal future orientation: plans, attitudes and control beliefs of adolescents living in Joensuu, Finland and Petrozavodsk, Russia in 1990s. Joensuu: University of Joensuu.
- Laihiala-Kankainen, S. 2001. Huomioita venäläisestä ja suomalaisesta koulukulttuurista, s.8-31 // Kahden kulttuurin väkeä: suomalaiset ja venäläiset koulussa. Joensuu: Joensuun yliopisto.
- Laine, K. 1997. Ameba pulpetissa: koulun arkikulttuurin jännitteitä. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Lairio, M. & Puukari, S. 2001. Muutoksista mahdollisuuksiin: ohjauksen uutta identiteettiä etsimässä. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Lieko, A. 1992. Suomen kielen fonetiikkaa ja fonologiaa ulkomaalaisille. Helsinki: Finn Lectura.
- Niittymäki, T. 2005. Selvitys vuonna 2005 perusopetuksen päättävistä oppilaista, jotka eivät hakeneet opiskelupaikkaa kevään toisen asteen yhteishaussa. Helsinki: Hakapaino.
- Nissilä, L. 2003 (toim.) Suolla suomea: perustietoa maahanmuuttajien suomen kielen opettajille. Helsinki: Äidinkielen opettajain liitto.
- Ohjaus koulutukseen ja työelämään Suomessa. 2006. CIMON julkaisu. Helsinki.
- Talib, M-T. 1999. Toiseuden kohtaaminen koulussa: opettajien uskomuksia maahanmuuttajaoppilasta. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Yli-Renko, K. (eds.) 1997. Multicultural education: towards social empowerment and cultural maintenance. Turku: Turun yliopisto.

Internet- lähteet

1. www.oph.fi/search.asp?path=1;421;423 luettu 15.3. 2007
2. www.peda.net/veraja/opofi/lahti/ihalainen/peruskoulunjalkeen/lisaluokkakymppi, luettu 15.3.2007
3. www.turkuai.fi , luettu 15.3.2007
4. www.oph.fi
5. Tilastokeskus [www. stat.fi](http://www.stat.fi), luettu 12.12.2006

Liite1

Liite 2

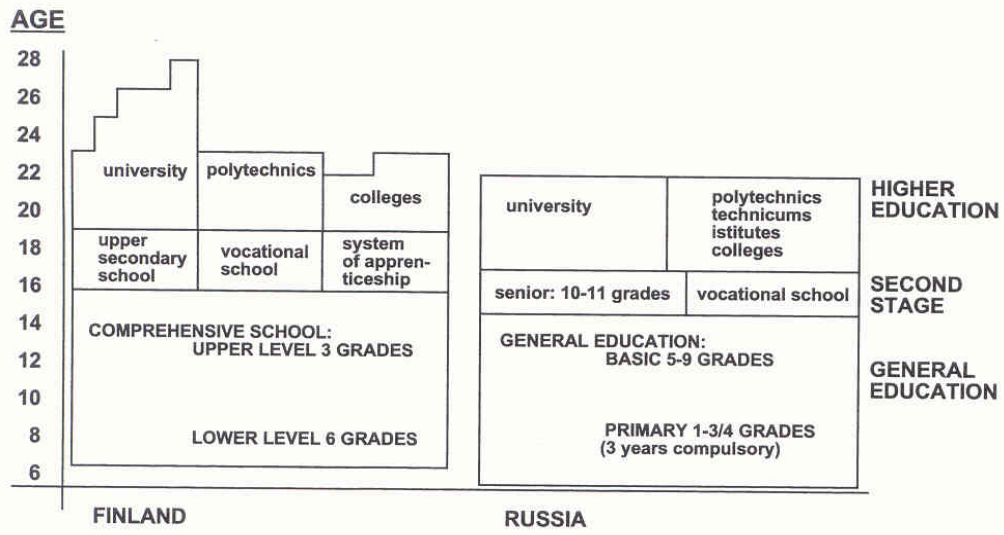

Figure 1. The structure of Finnish and Russian educational systems